

ВЗАЄМОДІЯ КАФЕДРИ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ХМАПО З ЕКСПЕРТНОЮ (КЛІНІЧНОЮ) БАЗОЮ ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ГІСТОЛОГІЇ

Проф. О. М. Гуров, Д. Б. Гладких

Харківська медична академія післядипломної освіти

Викладено особливості підготовки лікарів-спеціалістів за фахом «Судово-медична гістологія», наведено пропозиції з поліпшення якості навчання лікарів, урахуовуючи невелику кількість спеціалістів, які працюють у відділеннях судово-медичної гістології.

Ключові слова: судово-медична гістологія, післядипломна підготовка, клінічна база.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАФЕДРЫ СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ХМАПО С ЭКСПЕРТНОЙ (КЛИНИЧЕСКОЙ) БАЗОЙ КАК УСЛОВИЕ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКОЙ ГИСТОЛОГИИ

Проф. А. М. Гуров, Д. Б. Гладких

Изложены особенности подготовки врачей по специальности «Судебно-медицинская гистология», представлены предложения по улучшению качества обучения врачей, учитывая небольшое в численном отношении количество специалистов, работающих в отделениях судебно-медицинской гистологии.

Ключевые слова: судебно-медицинская гистология, последипломная подготовка, клиническая база.

THE INTERACTION OF FORENSIC MEDICAL EXAMINATION DEPARTMENT OF KHMAPE WITH AN EXPERT (CLINICAL) BASE, AS A FACTOR OF TRAINING SPECIALISTS IN FORENSIC MEDICAL HISTOLOGY

O. M. Gurov, D. B. Gladkih

The features of the doctors' training in "The forensic medical histology" speciality are set out; in view of the small amount of specialists working at the departments of forensic medical histology the propositions of the improvement of the quality of physician training are presented.

Key words: the forensic medical histology, post-graduate education, expert (clinical) base.

Підготовка фахівців із судово-медичної гістології для потреб бюро судово-медичної експертизи України здійснюється лише на кафедрі судово-медичної експертизи ХМАПО, яка є опорною з цієї спеціальності. Вагомість мікроскопічного дослідження у відділеннях судово-медичної гістології складно переоцінити. Фактично судово-медична експертиза трупа без гістологічного дослідження тканин є неповноцінною, бо унеможлиблює діагностику цілої низки патологічних процесів. Гістологічне дослідження дає змогу встановити вид, давність, характер, прижиттєвість ушкоджень, давність настання смерті за проявом трупних змін тощо. Часто гістологічне дослідження стає основним доказом у розв'язанні питання про причину та механізм настання смерті у випадках як захворювань, так і ушкоджень. З'ясування танатогенезу та ролі у ньому супутніх (фонових) процесів або захворювань також базується на результатах судово-гістологічного дослідження [1, 3].

Тепер в Україні штат лікарів судово-медичних експертів-гістологів складає 166,5 ставок, але фактично

працює 114 осіб, що дорівнює 69 % укомплектованості штатів. У деяких обласних бюро експертний склад відділень судово-медичної гістології представлений одним або двома фахівцями. Кожного року на циклах спеціалізації, стажування, передатестаційної підготовки та тематичного вдосконалення навчається понад 20 слухачів, тобто близько 20 % від усіх експертів-гістологів. Незважаючи на те, що щорічно проводяться цикли спеціалізації, відсоток укомплектованості штатів експертами-гістологами значним чином не змінюється, що, напевно, зумовлене неадекватністю матеріального забезпечення фахівців на тлі шкідливих умов праці та кримінальної відповідальності за кожне експертне дослідження.

Мета нашої роботи полягає у визначенні особливостей впливу організаційних форм взаємодії кафедри судово-медичної експертизи та експертної (клінічної) бази на підготовку фахівців зі спеціальності «Судово-медична гістологія», урахуовуючи особливості цієї спеціальності та невелику кількість експертів-гістологів.

Матеріалом дослідження на підставі системного підходу та порівняльного аналізу були літературні джерела з підготовки фахівців у закладах післядипломної освіти, інформаційні сайти вищих медичних навчальних закладів та бюро судово-медичної експертизи різних регіонів України та Росії, власний досвід підготовки фахівців зі спеціальності «Судово-медична гістологія». Методом експертної оцінки досліджено стан взаємодії кафедри судово-медичної експертизи та експертної (клінічної) бази [4].

Викладачами кафедри судово-медичної експертизи ХМАПО, як опорної зі спеціальності «Судово-медична гістологія», опрацьовано навчальні плани, програми та тестові питання до циклів спеціалізації, стажування, тематичного вдосконалення та передатестаційного циклу, відповідно до яких проводять усі види післядипломної підготовки фахівців.

Матеріальною базою для навчання є відремонтована та відповідним чином обладнана спеціалізована аудиторія на 14 робочих місць, яка містить десять мікроскопів «Биолам Р-15», дослідні мікроскопи «МБИ-15» та «МБИ-11» і мікроскоп «Биомед-5» із цифровою окуляр камерою DCM 200 SCOPE. Із перелічених мікроскопів лише один «Биомед-5» відповідає сучасним вимогам. Інші мікроскопи, термін експлуатації яких складає понад 25–30 років, потребують для підтримки їх працездатності постійного ретельного налаштування. В аудиторії також розміщено комп'ютер із монітором Samsung F2380 (рідкокристалічна матриця С-PVA з діагоналлю 23 дюйми), завдяки якому безпосередньо з цифрової окуляр камери можна транслювати високоякісне відео мікроскопічного поля, а також проводити демонстрацію архіву цифрових зображень мікропрепаратів. Під час проведення семінарів та лекцій в аудиторії за допомогою мультимедійного проектора InFocus LP 600 на великому екрані-дошці демонструються як цифрові фотографії мікропрепаратів, так і інші фото- та відеоматеріали. Кабінети викладачів також обладнані комп'ютерами, які підключені до Інтернету, що дає змогу за допомогою електронної пошти здійснювати обмін інформацією між усіма регіональними бюро судово-медичної експертизи. Завдяки використанню програми зв'язку Skype налагоджено онлайн-зв'язок між викладачами кафедри та лікарями судово-медичними експертами-гістологами з можливістю надання безпосередньої консультативної допомоги з дослідженням надісланих цифрових зображень мікропрепаратів. Онлайн зв'язок створює можливість не лише переглядати зображення, що потребують консультації, а й коригувати їх проведенням додаткової зйомки деяких ділянок мікроскопічного поля.

Клінічною базою кафедри є КЗОЗ «Харківське обласне бюро судово-медичної експертизи» (ХОБСМЕ), який орендує частину приміщень

морфологічного корпусу ХМАПО, де розташована й кафедра судово-медичної експертизи. У відділенні судово-медичної гістології ХОБСМЕ проводять повний цикл виготовлення препаратів для дослідження, на базі цього підрозділу здійснюється значна частина практичної підготовки фахівців, упроваджуються новітні методики обробки гістологічних препаратів та їх фарбування.

Судово-медична гістологія ґрунтується на класичних патогістологічних (гістохімічне, гістоензимологічне, гістоімунологічне) дослідженнях. Кожне дослідження складається з таких етапів: забір матеріалу, його фіксація, «проведення» — підготовка до заливки, заливка — просочування відповідною речовиною, виготовлення та фарбування зрізів, мікроскопічне дослідження, експертна оцінка отриманих результатів та оформлення висновку експерта. Найявність близько розташованого профільного відділення експертної (клінічної) бази кафедри дає змогу слухачам циклів практично ознайомитися з усіма етапами виготовлення гістологічних препаратів. Особливе значення це має на циклі спеціалізації, під час якого слухачі набувають здатності виконувати завдання, що зумовлені фаховими особливостями. Слухачі безпосередньо мають можливість контролювати правильність забору матеріалу у секційній залі. Окремо звертають увагу, чи належним чином фіксуються об'єкти та на особливості фіксації залежно від мети дослідження. Усе це у подальшій практичній діяльності дає змогу уникнути спотворення об'єктів та максимально зберегти їх для подальшого досконального вивчення. Слухачів залучають до підготовки об'єктів для подальшого «проведення» і дослідження різних способів заливки та фарбування зрізів. На цей час у відділенні завдяки плідній та системній співпраці викладачів кафедри та відділення судово-медичної гістології уперше в Україні впроваджено прогресивну методику виготовлення гістологічних препаратів з використанням ізопропілового спирту.

Усебічне вивчення слухачами мікроскопічної картини патологічних змін базується на використанні як архіву гістологічних препаратів кафедри (кількість їх сягає 1200), так і архіву цифрових зображень гістологічних препаратів. На кафедрі створено бібліотеку наукової літератури, яка системно поповнюється новими виданнями. Викладачі відстежують інформацію на наукових сайтах, поповнюють електронну бібліотеку, що містить монографії, підручники, методичні вказівки, новітні медичні технології, а також періодичні фахові видання. Програмою спеціалізації передбачено проведення занять на кафедрі патологічної анатомії протягом двох тижнів, однак, на нашу думку, цього недостатньо, коли мова йде про слухачів, які не мають базової підготовки з патологічної анатомії.

Обов'язковим у навчальному процесі є вивчення законодавства та нормативних документів, що регламентують виконання судово-медичних експертиз в Україні. Чинний із 20 листопада 2012 р. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК) передбачає виконання лише судово-медичних експертиз із відповідною кримінальною відповідальністю експерта. У минулому залишилася практика проведення судово-медичних досліджень, що складала понад 95 % усієї роботи експертів-гістологів. Належним чином складений «Висновок експерта» містить повний опис відповідних змін мікроскопічних об'єктів з їх експертною оцінкою та оформленням підсумків. Це дає змогу судово-медичному експерту, що проводив розтин трупа, з урахуванням усіх інших відомостей (макроскопічне дослідження, результати інших лабораторних досліджень) установити причину та механізм смерті, з'ясувати прижиттєвість та давність ушкодження, розв'язати інші питання, що цікавлять слідство та суд. У процесі навчання слухачів залучають до участі у проведенні судово-медичних експертиз у відділенні судово-медичної гістології, що створює можливість висвітлити практичні аспекти їх майбутньої професійної діяльності, визначити рівень засвоєння практичних навичок. У зворотному напрямку відбувається аналізування й узагальнення практичного експертного досвіду слухачів із подальшим його використанням у викладацькій діяльності. Також завдяки налагодженню системного зворотного зв'язку між кафедрою та практичною ланкою лікарів судово-медичних експертів-гістологів здійснюється поповнення архіву цифрових зображень гістологічних препаратів, що використовується як під час спеціалізації, так і під час подальшого вдосконалення професійної майстерності. Такий підхід зумовлює можливість максимально широко охопити всю різноманітність спостережуваних гістологічних змін у разі різних видів смерті, різних строків утворення ушкоджень тощо.

Практична діяльність судово-медичного експерта-гістолога спрямована на розв'язання питань, що виникають під час судово-медичної експертизи трупа, та потребує розв'язання таких завдань [2]: 1) опис патоморфологічних змін у всіх органах,

що досліджуються; 2) опис морфологічних змін у певній тканині, зумовлені дією чинника, який ушкодив її; 3) виявлення реактивних змін у тканині, зумовлених дією певного чинника чи патологічного процесу; 4) опис патоморфологічних змін у тканині, що передували цьому ушкодженню; 5) виявлення ознак ушкодження, які вказують на давність ушкодження, напрямок ранового вогнестрільного каналу, дистанцію пострілу тощо; 6) прояв поствітальних (аутолітичних і гнильних) змін у тканинах; 7) виявлення ознак новонародженості, зрілості та життєздатності плода, ознак перинатальної патології тощо; 8) визначення походження біологічної тканини (що за орган); 9) інші питання, що виникають у судових чи слідчих органах, відносно певних органів чи тканин, які є речовими доказами.

Зазначені завдання на різних щаблях післядипломної підготовки фахівців потребують не лише якісного засвоєння теоретичного матеріалу, а й максимально широкого залучення слухачів до практичної діяльності, що можливо лише в разі плідної співпраці науковців кафедри та фахівців експертної (клінічної) бази.

ВИСНОВКИ

Перспективи вдосконалення підготовки на кафедрі судово-медичної експертизи ХМАПО фахівців із судово-медичної гістології полягають у налагодженні безперервної професійної взаємодії між викладачами кафедри та лікарями судово-медичними експертами-гістологами. Технологічним підґрунтям такої взаємодії є стрімкий розвиток цифрових новітніх технологій, зокрема завдяки мережі Інтернет реалізується постійний зв'язок із судово-медичними гістологами всіх регіонів України. Налагоджений зворотний зв'язок сприяє ефективнішому впровадженню в практичну експертну діяльність нововведень зі спеціальності, котрі накопичуються та систематизуються викладачами кафедри постійним спостереженням за науковими й періодичними виданнями. Зазначений комплексний підхід відповідає змісту післядипломної освіти та забезпечує поєднання науково-теоретичних розробок з експертним досвідом у розв'язанні проблем судово-медичної гістології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас по судебной медицине / Под ред. Ю. И. Пиголкина, И. Н. Богомоловой. — М.: Мед. информ. агентство, 2006. — 321 с.
2. Герасименко О. І. Гістологічне дослідження та гістологічна діагностика в судовій медичній експертизі: посібник / О. І. Герасименко, Л. М. Латарцева. — Донецьк.: ДонДМУ, 1999. — 69 с.
3. Пермяков А. В. Судебно-медицинская гистология: руководство для врачей / А. В. Пермяков, В. И. Витер. — Ижевск: Экспертиза, 1998. — 208 с.
4. Хвисьюк О. М. Клінічні бази вищих навчальних закладів — проблеми та перспективи / О. М. Хвисьюк, В. І. Кривобок, Б. А. Рогожин // Проблеми безперервної медичної освіти та науки. — 2011. — №1. — С. 5–8.